

УДК 378:373.31+372.874
DOI: 10.24144/2524-0609.2019.44.209-213

Шмельова Тетяна Всеволодівна
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра мистецьких дисциплін і методик навчання
Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, Україна
tatianashmeliova1@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-4542-2835>

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА КУЛЬТУРУ ТА ОСВІТУ

Анотація. У статті проведено аналіз різноманітних і суперечливих підходів до розуміння сутності суспільно-політичного, економічного та культурного явища глобалізації. Методи дослідження: теоретичні (аналіз польської та української наукової літератури з досліджуваної проблеми); емпіричні (порівняльний аналіз, узагальнення). Запропоновано дефініції поняття «глобалізація» українських та польських науковців. Проаналізовано термін «глокалізація», з позицій якого структуровано підходи до розуміння глобалізації в аспекті її впливу на культуру. З'ясовано наслідки безпосереднього та опосередкованого впливу глобалізації на культуру та освіту, що зумовили зміну їх ролі та завдань в сучасному світі. Досліджено процес поступового виникнення в умовах глобалізації нової освітньої реальності – «освіти без кордонів», світового освітнього простору. Обґрунтовано важливе, з позицій глобалізації, завдання педагогіки, яке полягає у вихованні здатності особистості до діалогу культур.

Ключові слова: глобалізація; глокалізація; культура; світові культурні потоки; мультикультуралізм; освіта.

Вступ. Світ на порозі XXI ст. – це світ «на роздоріжжі» й потужних глобальних викликів. Глобалізація є поняттям, яке в останні роки набуває популярності в різних науках: стосується переважно економіки, проте ним послуговуються і в політиці, культурі, освіті тощо. Важко однозначно визначити вплив глобалізації, яка приносить як вигоди, так і викликає сумніви. Бажаючи розглянути питання впливу глобалізації на культуру та освіту потрібно дослідити безпосередньо поняття «глобалізація». Тільки його пояснення надасть змогу належним чином відповісти на поставлене питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Глобалізація (глобалізм) – це складне суспільно-політичне, економічне та культурне явище, яке динамічно розвивається протягом останніх десятиліть і полягає в зростанні взаємозалежності окремих країн, суспільств і підприємств; виникає в результаті розширення економічної активності (панування міжнародних корпорацій).

Проте розбіжності в розумінні явища глобалізації величезні: для одних учених це утопічна ідея про спільний, однорідний світ, позиція інших полягає у спростуванні цієї думки.

Науковці в своїх визначеннях описують різні явища глобалізації, а саме: *інтернаціоналізацію й інтенсифікацію* міжнародного обміну (F. Muscheler, 2000); *лібералізацію* (усунення всіх обмежень на шляху дії) (А. Уткін, 2001); *універсалізацію* (розповсюдження продукції, досвіду, знань без будь-яких перешкод) (О. Карпенко, Л. Котомина, Н. Шесток, 2002); *вестернізацію* (американізацію) поширення сучасних цінностей і структур, характерних західній економіці) (А. Садохин, Г. Грушевицкая, 2004); *територіалізацію* (руйнування рамок географічних кордонів і стійких відносин економічного й соціального простору (S. Huntihgton, 1996). Така різноманітність і суперечливість підходів до сутності глобалізації пов'язана не з суб'єктивними факторами чи професійністю дослідників, а з багатоаспектністю феномена.

Найбільш оптимальною, на нашу думку, є наступна дефініція: глобалізація – це характерні та домінуючі наприкінці XX – початку XXI ст. тенденції у світовій економіці, політиці, демографії, суспільному житті та культурі, що полягають у поширенні аналогічних явищ незалежно від географічного кон-

тексту та рівня економічного розвитку даного регіону (*Internetowa encyklopedia PWN*).

Очевидним є факт, що глобалізаційні процеси впливають на суспільство і, навпаки, одним з основних чинників поширення глобалізації є наявний вплив моделей та потреб суспільства на сучасний спосіб життя.

Нам імпонує позиція дослідника А. Аппадурай (Appadurai, 2001), який розглядає процес глобалізації як сукупність світових культурних потоків, що функціонують у п'яти основних просторах цивілізації: інформаційному, ідеологічному, фінансовому, етнопросторі та технопросторі.

З огляду на широкий спектр (економічний, технологічний, екологічний, демографічний, політичний, інформаційний, культурний тощо) аспектів дослідження глобалізації **метою нашої статті** є дослідження впливу глобалізації на культуру та освіту. **Завдання дослідження** полягає в з'ясуванні наслідків безпосереднього й опосередкованого впливу глобалізації на культуру й освіту. **Методи дослідження:** теоретичні (аналіз польської та української наукової літератури з досліджуваної проблеми); емпіричні (порівняльний аналіз, узагальнення).

Виклад основного матеріалу. Чисельні джерела засвідчують той факт, що під «глобалізацією», зазвичай, мають на увазі економічну інтеграцію (об'єднання, уніфікацію тощо). Проте, світовий процес глобалізації не можна розглядати поза культурного контексту, тому що культура та її досягнення забезпечують поступальний розвиток історії цивілізацій. Цікаво, що глобалізаційні процеси в культурі існували протягом усієї історії розвитку людства. Однак на сьогодні ця проблема залишається практично без спеціального розгляду з боку дослідників, які займаються проблемою глобалізації культури.

Водночас можемо констатувати, що в сучасному постмодерністичному світі глобалізація характеризується співіснуванням різних культур. Поняття «співіснування» має на увазі тісну взаємодію цих культур та представників, які несуть ту чи іншу культуру. Ця взаємодія з часом, під впливом розвитку науки й технологій, посилюється: розвивається інфраструктура міст, змінюється тип техніки, а Інтернет та засоби масової комунікації прискорюють ритм життя людей. Відповідно, термін «взаємодія» починає поступатися терміну «взаємопроникнення» або «взаємовплив»,

що, безумовно, відбивається на житті людей. Саме в цьому контексті ми можемо говорити про поняття глобалізації.

Учений Р. Робертсон (Robertson, 1992), визначаючи глобалізацію як процес висхідного впливу на соціальну дійсність окремих країн різних факторів міжнародного значення (економічних і політичних зв'язків, культурного та інформаційного обміну), пропонує замінити поняття культурної глобалізації поняттям «глокалізація».

Поняття «глокалізація» (від лат. *Global* – всесвітній і *local* – локальний, місцевий) утворилося в результаті складного переплетення глобальних і місцевих, локальних процесів суспільного розвитку.

Введення терміну «глокалізація» допомагає структурувати підходи до аналізу впливу глобалізації на культуру та сприяє розумінню суті глобальних процесів. Учений У. Бек (Бек, 2001) пише: «Глобалізація, крім іншого, означає також стягування, зіткнення локальних культур, які повинні отримати нове визначення в цьому «*clash of localities*» (зіткнення локальностей)». Отже, виходить, що сучасний культурний простір – це простір глокалізаційних процесів, і точніше його можна експлікувати як глокальну культуру. «Глокальна культура – це світовий культурний простір, в якому здійснюється взаємодія і взаємопроникнення локальних культур як культурно-історичних утворень, що володіють власною ментальністю і які здатні до збереження своєї ідентичності в умовах глобалізації» (Попков, 2009).

Характерними рисами культурної глобалізації (глокалізації) є зближення ділової та споживчої культури в різних країнах світу, що відповідно призводить до зростання міжнародного спілкування. Явище глокалізації, на думку А. Малиновського (Малиновський, 2013) має як позитивні, так і негативні наслідки: з одного боку, воно призводить до популяризації окремих видів національної культури по всьому світу, а з іншого – популярні міжнародні культурні явища можуть витіснити національні або перетворювати їх в інтернаціональні.

В епоху глобалізму цьому явищу значною мірою сприяють засоби масової інформації, які поширюють західну культуру та пропагують її цінності та стиль життя. У зв'язку з виразним домінуванням у масмедіа міжнародних культурних явищ, які походять з розвинених країн (насамперед, США та Західної Європи), у багатьох частинах світу наступає явище розмивання місцевих культур, при одночасному захопленні американською культурою. Це може призвести, як вже зазначалось вище, до відходу від національної або місцевої культури на користь ідентифікації з сукупністю глобального суспільства. Отже, необхідно підсилити роль локальної культури, найважливішим елементом якої є збереження і відродження власної національної культури та культурних цінностей.

Про можливі наслідки глобалізації попереджала польська дослідниця Б. Шиманська (Szymańska, 2000), яка запропонувала «концепцію глобальності», в якій «орієнтиром для всієї діяльності людини стає весь світ, причому із кінцевим етапом історичної трансформації економіки та культури, який виражається в соціально-економічному пануванні та споживанні західної цивілізації над рештою світу та (...) процесом універсального характеру, який стосується всіх сфер людської діяльності».

Такої ж думки притримується український професор В. Зінченко (Зінченко, 2015). Він писав, що глобалізація зумовлює зближення народів у культурному плані, а це «сприяє утвердженню культурної

одноманітності, тоді як багатоманітність відступає на задній план». Учений передбачав, що культурна глобалізація для України може мати наступні наслідки: «популяризацію глобальних мультикультурних цінностей; посилення світового домінування євроатлантичної культури; появи закордонних освітніх провайдерів на територіях національних держав; втраті національної культури та ідентичності».

Водночас А. Аппадурі (Appadurai, 2001) стверджує протилежне: глобалізація «викликає складні взаємодії та розриви між різними культурами та забезпечує культурне розмаїття, а не гомогенність».

У забезпеченні культурної самобутності різних соціальних спільнот важливу роль відіграє освіта. Індивід, який здобуває освіту, «вбудовується» в певну культуру, опановує її цінності й норми, зразки й стереотипи поведінки; специфічні для даної культури форми інноваційної діяльності; прийоми творчості й репродукування. Освіта «робить» індивіда продуктом певної культури, а він стає суб'єктом її відтворення. «Освіта, таким чином, виступає транслятором найбільш значущих й історично стійких норм і цінностей, ментальності, культурних універсалій і констант, соціокультурної відмінності в цілому; вона «працює» на підтримку культурного розмаїття соціуму» (Андрейчук, 2010).

У ХХІ ст. в умовах глобалізації поступово складається нова освітня реальність – «освіта без кордонів», світовий освітній простір. Безумовно, це розширює можливості особистості в залученні її до загальнолюдських та культурних цінностей.

Варто зазначити, що вплив глобалізації на освіту та педагогіку призводить до зміни їх ролі та завдань. До істотних змін можна віднести підвищення значення знань, які є рушійною силою економічного зростання в глобальній сфері, а також інформаційну та комунікаційну революцію; виникнення глобального ринку праці; соціально-політичну трансформацію в глобальному масштабі тощо.

Глобалізація впливає на систему освіти як безпосередньо (наприклад, зростання фінансування науки й освіти в США призвів до необхідності залучення додаткових інвестицій в цю область в Європі), так й опосередковано (необхідність узгодження отриманих знань і навичок студентів до вимог мінливого глобального ринку праці).

Професор В. Зінченко (Зінченко, 2015) вважає, що культурна глобалізація вищої освіти України носить нерівномірний, суперечливий і складний характер та наголошує на тому факті, що «глобалізація вищої освіти веде до якісно іншого утворення – «космополітичного» університету, побудованого на культурних цінностях західного світу. Тому скористатися перевагами цього процесу зможуть далеко не всі, а лише країни євроатлантичної цивілізації з певним набором соціокультурних характеристик».

Таким чином, на думку вченого, реакція освіти на глобалізацію полягатиме «в зміцненні інтегральності особистості за збереження й розвитку її особливостей і конкурентоспроможності, а також в орієнтації на сучасну економіку, нові кваліфікації і технології, за збереження традиційних і створення сучасних національних особливостей».

Неможливо залишити поза увагою позицію української дослідниці А. Сбруєвої (Сбруєва, 1999) щодо розвитку глобалізаційних процесів в освітній сфері. Вона пропонує розглядати процеси глобалізації в освіті в трьох аспектах: інституціональному (автор надає інформацію про міжнародні й всесвітні організації, які ініціюють інтеграційні процеси в освіті), концептуальному (пропонує низку концепцій, в яких

розкрито мету, принципи, методи та наслідки глобалізації в освітній сфері) та процесуальному (описує тенденції розвитку навчального процесу)

На думку А. Сбрусової (Збруева, 1999) глобалізація в освітній сфері проявляється як «інтеграція зусиль педагогів та освітніх діячів різних країн з метою розв'язання провідних суперечностей сучасної епохи, координація зусиль з метою оптимізації педагогічного процесу в навчальних закладах усіх рівнів та освітніх систем в цілому».

Для того, щоб задовольнити потреби сучасного суспільства, освіта повинна сприяти особистості, у відкритті, аналізі та інтерпретації різних понять та значень. Функції сучасної освіти, за словами К. Вілецького (Wielecki, 1996), це «у першу чергу допомагати знаходити себе у світі культури, розуміти культуру та її сфери, які деградують, функціонують або є універсальними».

Очевидно, що наслідком глобалізації стане зміна парадигми освіти, яка полягає в переході:

- від метафізичної раціональності через раціональність емпіричну й прагматичну до епістемологічної раціональності;
- від одностороннього й незалежного визначення предмету і методів дослідження через спроби їх поєднання до виведення дослідних методів з об'єктів зацікавленості педагогіки;
- від спроб обґрунтування цілей освіти, наказами зверху (арбітражними) на ґрунті панівної ідеології, через спроби обґрунтування цілей з позицій різних аксіологічних концепцій до обґрунтування і вибору цілей в конкретних освітніх ситуаціях, з врахуванням контекстів, в яких функціонує суб'єкт педагогічних впливів;
- від спроб педагогічної рефлексії базуватися на явищах матеріального або метафізичного світу, через спроби ґрунтуватися одночасно на явищах метафізичного матеріального світу до спроб педагогічної рефлексії ґрунтуватися на універсальному стані свідомості та універсальних законах космосу (Gnitecki, 2001).

Вищезгадані зміни є, серед іншого, результатом зміни цінностей, які відбуваються в сучасному світі. Тому акцент зміщується від освіти, спрямованої на державу на освіту, яка стосується цілого світу.

Освіта повинна готувати людей не тільки до використання досягнень сучасної цивілізації, але й до творчої участі в процесах її подальшого існування та розвитку. Тим часом, зі слів Р. Пахочинського (R. Pachociński, 2006), традиційна школа не готова до сучасних глобальних викликів цивілізації. «Вона надто повільно реагує на зміни. Труднощі виникають насамперед від того, що освітні системи продовжують зосереджуватися на задоволенні освітніх потреб промислових та сільськогосподарських суспільств».

Таким чином, глобалізація вимагає від системи освіти нових змін, які сучасна школа не в змозі виконати. Найважливішою з цих проблем є нерівність освітніх можливостей для дітей з сімей з різним економічним статусом. Динамічні зміни у світі призводять до поглиблення розбіжностей в освітніх можливостях молоді. Сучасна масова школа не створює умов для всебічного розвитку учнів. Ця інституція закрита для інноваційної діяльності та розвитку здібностей та інтересів дітей. «Школи все більше і більше ізолюють себе від суспільства, – пише Р. Пахочинський (Pachociński, 2006), – і від дітей та підлітків, які живуть у цьому суспільстві. Діти повинні готуватися до життя, спрямованого в майбутнє, хоча школа залишається закрита в минулому». Відповід-

но, глобалізація вимагає нової ролі вчителя, коли він повинен бути посередником, а не особою, яка передає знання.

З точки зору змісту освіти, необхідно відходити від енциклопедизму навчання в напрямку дидактичного формалізму; надавати перевагу оперативним, а не пасивним (пам'ять) знанням; навчання повинно носити характер надпредметний, з цілісним трактуванням знань. «Якщо ми хочемо – стверджує Р. Пахочинський (Pachociński, 2006), – сучасним дітям і молоді передати знання, які дозволять їм досягти успіху в технологічній цивілізації майбутнього, ми повинні реформувати педагогічну практику, щоб розвивати вроджені вміння особистості, а також її навички використання технологій».

Українське суспільство, яке живе в умовах динамічних змін, пов'язаних із процесами індустріалізації, урбанізації й глобалізації, мусить зорієнтуватися в напрямку гуманістичної школи майбутнього, яка буде поєднувати гармонійну підготовку до життя в науково-технічній цивілізації з озброєнням особистостей знаннями й інструментальними вміннями, які сприятимуть пануванню над світом речей. Одночасно, метою виховання є формування потреби у культурних цінностях та житті в світі культури, що визначає принципові цілі людського існування. Сутність виховання в школі полягає в тому, щоб пристосувати людину до гуманістичної культури, життя в спільноті та для спільноти.

Окрім всього іншого, процеси глобалізації вимагають від освітян розв'язання проблеми теоретичного осмислення культурного різноманіття світу, на тлі якого виникло явище мультикультуралізму.

Мультикультуралізм (від англ. *Multi* – багато) – це визнання культурного плюралізму й сприяння йому. У польській довідниковій літературі поняття «мультикультуралізм» (*Wielokulturowość*) має значення: 1) в описовій площині просто вказується на велику кількість культур; отже, є декларацією об'єктивного факту культурної різноманітності даного суспільства або, ширше, факту існування у світі різних етнічних культур, релігійних конфесій, субкультур тощо; 2) означає державну політику, спрямовану на нівеляцію напруги в суспільстві, пов'язану з фактом існування різних культур; 3) також є назвою певного вчення, руху, навіть філософії. В останньому випадку означає діяльність суспільних меншин, яка спрямована на емансипацію та розширення участі різних спільнот у суспільному, політичному й культурному житті країни (Encyklopedia PWN).

Важливо зазначити, що мультикультуралізм є основною ідеологічною позицією, яка стосується участі меншин у культурах та суспільствах нації, а також виражає ставлення до зміни характеру самого поняття національної й мультинаціональної культури. Сьогодні термін «мультикультуралізм» не має теоретичного статусу, але є певним дзеркалом, яке показує політичні, освітні та суспільно-економічні взаємини в етнічних та мультиетнічних суспільствах.

Як концепція мультикультуралізму набирає популярності в Україні й Республіці Польща (і в інших посткомуністичних країнах Європи) та розкриває нові можливості вирішення проблеми співіснування різних старих і таких, що тільки утворюються культурних меншин, пов'язаних не тільки з народною і етнічною приналежністю, але також з релігією, регіоном, ставленням до історії, статусом людини з обмеженими можливостями, сексуальною орієнтацією тощо. У цьому контексті мультикультуралізм означає принцип демократії, співіснування окремих осіб та груп, з їх характерною культурною ідентичністю.

У Республіці Польща ситуація щодо сприйняття та розуміння мультикультуралізму ускладнена тим, що існують глибоко вкорінені історичні та цивілізаційні обумовленості, крім того, дослідники часто посилаються на несприятливі тенденції в культурі, тому необхідним стає пошук елементів, які б могли з'єднати окремі національні групи та меншини.

Якщо розглядати явище мультикультуралізму в освіті, то це більше, ніж знання про інші культури або навчання в школі яке дозволяє зрозуміти різні культури. Це стосується не тільки представників різних культур, але і людей з нашого культурного кола, які віддають перевагу іншому стилю життя або функціонують в соціальному маргінесі. Шлях до культури веде через поглиблення інтенсивності особистого життя та підтвердженні самому собі цінності здійснюваної діяльності та особистих поглядів, яке відбувається через спілкування зі світом культури, фактично спіраючись на світ цінностей, а рівень здобутої культури виражається в стилі особистого життя, ставленні людини до себе та інших людей, виконаній роботі, чутливості до істини та краси, відчутті поваги до життя.

Відправною точкою для набуття освітою глобального характеру, вважає польський учений Я. Гнітецький (Gnitecki, 2001), повинно стати переконання про «єдність людського виду та необхідність ліквідації ксенофобії, як причини деструктивної, міжгрупової конкуренції». На його думку, досягнення цієї мети можливе через поширення інституцій для навчання людей всіх прошарків, бажану зміну змісту і способу навчання, а також пропагування саморозвитку.

Учений пропонує звернути увагу на світ з позиції мультикультурності, на природу цього явища та на можливість перспективи спільного світу. Тому освіта та педагогіка, використовуючи навчальну функцію, повинні проголошувати вищезазначені проблеми, намагатися їх вирішувати та просвіщати суспільство в напрямках, які постулює глобалізація.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що глобалізація – це сучасне явище, навколо якого продовжують точитися дискусії. Глобалізація є об'єктивним, незворотним процесом, який має свої недоліки й переваги та який певною мірою впливає на культуру й освіту всіх країн світу. Українські та польські вчені й педагоги спрямують зусилля на те, щоб протистояти негативним наслідкам глобалізації та створити можливості використання її переваг для прискорення культурно-освітнього розвитку. Сучасні процеси глобалізації, зникнення кордонів, інтеграція країн Європи, висхідне число мультиетнічних спільнот, проблеми мультикультуралізму країн та одночасне виникнення різних цінностей в межах однієї держави – усі ці явища мають тісний зв'язок із системою освіти. Процеси глобалізації ставлять важливі завдання перед освітою, які полягають у вихованні особистості до відносин толерантності, здатності до діалогу культур в умовах мультикультурності. Крім того, метою освіти є підготовка суспільства до нових викликів глобалізації, які полягають не тільки в будіванні глобальної культури, але в поглибленні власної ідентичності окремих осіб, груп і спільнот шляхом пропагування положень взаємного діалогу, взаєморозуміння і співпраці.

Список використаної літератури

- Андрейчук Н. В. Феномен глобализации и проблема культурного разнообразия социума. *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. Серия: Гуманитарные и общественные науки*. 2010. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-globalizatsii-i-problema-kulturnogo-raznoobraziya-sotsiuma> (дата звернення: 31.03.2019).
- Бек У. *Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию*. М.: Прогресс-Традиция, 2001. 304 с.
- Зінченко В. В. Соціосистемна глобалізація вищої освіти: тенденції, наслідки, перспективи. *Освітологічний дискурс*, 2015, № 3 (11). ISSN Online: 2312-5829. URL: <http://oaji.net/articles/2016/2923-1456477146.pdf> (дата звернення: 03.04.2019).
- Малиновский А. С. Культурная глобализация (глокализация). Локальное и транснациональное. *Вестник ТГУ (NSPU Bulletin)*. № 1 (129), 2013. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/globalizatsiya-i-kultura> (дата звернення: 31.03.2019).
- Попков В. А. (2009). Глобализация и культура. *Вестник ТГУ*, выпуск 12 (80), 2009. ISSN 1810-0201. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/globalizatsiya-i-kultura> (дата звернення: 31.03.2019).
- Сбруева А. А. Порівняльна педагогіка: *Навчальний посібник*. – Суми: Редакційно-видавничий відділ СДПУ, 1999. 300 с.
- Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти / авт. кол.: Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький [та ін.]. Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти». К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. 230 с.
- Appadurai A. Grassroots Globalization and the Research Imagination. *Public Culture* (2000). 12 (1): 1-19. URL: <https://doi.org/10.1215/08992363-12-1-1> (дата звернення: 01.04.2019).
- Gnitecki J. *Globalistyka*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. 2001. s.294.
- Karwowski K. Jedność w różnorodności. „Edukacja i Dialog”. 2006, 4. S. 38.
- Pachociński R. Oświata i praca w erze globalizacji. Wydawnictwo: IBE. 2006, s.226.
- Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture. 1992. URL: <https://philpapers.org/rec/ROBGST-2> (Last accessed: 1.04.2019).
- Szymańska B. *Pedagogika i edukacja wobec wyzwań współczesnego świata*. URL: <http://profesor.pl/publikacja,7062,Artykul y,Pedagogika-i-edukacja-wobec-wyzwan-wspolczesnego-swiatea> (дата звернення: 14.04.2019).
- Wielecki K. Młodzież i edukacja po wielkiej zmianie. *Edukacja i młodzież wobec społeczeństwa obywatelskiego*. Poznań – Toruń. 1996. s.117.

References

- Andreichuk, N.V. (2010). Fenomen hlobalyzatsyy y problema kulturnoho raznoolbrazyia sotsyuma [The Phenomenon of Globalization and the Problem of Cultural Diversity of Society]. *Bulletin of I. Kant Baltic Federal University. Series: Humanities and Social Sciences*. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-globalizatsii-i-problema-kulturnogo-raznoobraziya-sotsiuma> (last accessed: 31.03.2019). [in Russian].
- Appadurai, A. (2000). Grassroots Globalization and the Research Imagination. *Public Culture*, 12 (1), 1–19. URL: <https://doi.org/10.1215/08992363-12-1-1> (last accessed: 1.04.2019).
- Bek, U. (2001). *Chto takoe hlobalyzatsyia? Oshybyky hlobalyzma – otvety na hlobalyzatsyiu* [What is Globalization? The Mistakes of Globalism are the Answers to Globalization.]. Moskva: Prohress-Tradytsyia [in Russian].
- Chernyshova, Ye.R.; Huzii, N.V.; Liakhotskyi, V.P. & et al. (2014). *Terminolohichnyi slovnyk z osnov pidhotovky naukovykh ta naukovo-pedahohichnykh kadriv pislidiadplomnoi pedahohichnoi osvity* (2014) [Terminological Dictionary on the Basics of Preparation of Scientific and Scientific-Pedagogical Staff of Postgraduate Pedagogical Education]. Kyiv: DVNZ «Universytet menedzhmentu osvity». [in Ukrainian].
- Gnitecki, J. (2001). *Globalistyka* [Globalistics]. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego [in Polish].

- Karwowski, K. (2006). *Jedność w różnorodności [Unity in diversity]*. *Edukacja i Dialog*, 4, 38. [in Polish].
- Malynovskyi, A.S. (2013). *Kulturnaia hlobalyzatsiia (hlokalyzatsiia). Lokalnoe y trannatsyonalnoe [Cultural Globalization (Glocalization). Local and Transnational]*. *Vestnyk THU (NSPU Bulletin)*. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/v/globalizatsiya-i-kultura> (last accessed: 31.03.2019). [in Russian].
- Popkov, V.A. (2009). *Hlobalyzatsiia y kultura [Globalization and Culture]*. *Vestnyk THU*, 12 (80). Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/v/globalizatsiya-i-kultura> (last accessed: 31.03.2019). [in Russian].
- Sbruieva, A.A. (1999). *Porivnialna pedahohika [Comparative Pedagogy]*. Sumy: Redaktsiino-vydavnychiy viddil SDPU. [in Ukrainian].
- Pachociński, R. (2006). *Oświata i praca w erze globalizacji [Education and work in the era of globalization]*. Wydawnictwo: IBE [in Polish].
- Robertson, R. (1992). *Globalization: Social Theory and Global Culture*. Retrieved from <https://philpapers.org/rec/ROBGST-2> (last accessed: 1.04.2019).
- Szymańska, B. *Pedagogika i edukacja wobec wyzwań współczesnego świata. Retrieved from http://profesor.pl/ publikacja, 7062, Artykuly, Pedagogika-i-edukacja-wobec-wyzwan-wspolczesnego-swiata (last accessed: 14.04.2019). [in Polish]*.
- Wielecki, K. (1996). *Młodzież i edukacja po wielkiej zmianie [Youth and education after a great change]*. *Edukacja i młodzież wobec społeczeństwa obywatelskiego*. Poznań – Toruń. [in Polish].
- Zinchenko, V.V. (2015). *Sotsiosystemna hlobalizatsiia vyshchoi osvity: tendentsii, naslidky, perspektyvy [Socio-system Globalization of Higher Education: Trends, Implications, Perspectives]*. *Osvitohichnyi dyskurs*, 3(11). Retrieved from <http://oaji.net/articles/2016/2923-1456477146.pdf> (last accessed: 03.04.2019). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.04.2019 р.

Стаття прийнята до друку 19.04.2019 р.

Шмелёва Татьяна

кандидат педагогических наук, доцент

кафедра художественных дисциплин и методик обучения

Житомирского государственного университета имени Ивана Франка г. Житомир, Украина

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА КУЛЬТУРУ И ОБРАЗОВАНИЕ

Аннотация. В статье представлен анализ разнообразных и противоречивых подходов к пониманию сущности общественно-политического, экономического и культурного явления глобализации. Методы исследования: теоретические (анализ польской и украинской научной литературы по исследуемой проблеме); эмпирические (сравнительный анализ, обобщение). Предложено дефиниции понятия «глобализация» украинских и польских ученых. Проанализирован термин «глокализация», с позиций которого структурированы подходы к пониманию глобализации в аспекте ее влияния на культуру. Выяснены последствия прямого и косвенного воздействия глобализации на культуру и образование, которые привели к изменению их роли и задач в современном мире. Исследован процесс постепенного возникновения в условиях глобализации новой образовательной реальности – «образования без границ», мирового образовательного пространства. Обоснована важная, с позиций глобализации, задача педагогики, которая заключается в воспитании способности человека к диалогу культур.

Ключевые слова: глобализация; глокализация; культура; мировые культурные потоки; мультикультурализм; образование.

Shmeliova Tetiana

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Department of Artistic Disciplines and Methods of Teaching,
Zhytomyr State University named after Ivan Franko
Zhytomyr, Ukraine

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON CULTURE AND EDUCATION

Abstract. The article analyzes various and contradictory approaches to understanding the essence of socio-political, economic and cultural phenomenon of globalization. The purpose of the article is to study the impact of globalization on culture and education. Methods of research: theoretical (analysis of Polish and Ukrainian scientific literature on the problem under investigation); empirical (comparative analysis, generalization). The term «glocalization» is analyzed, from which the approaches to understanding of globalization in the aspect of its influence on culture are structured. The consequences of direct and indirect influence of globalization on culture and education, which lead to changes in their role and tasks in the modern world, are found out. The process of gradual emergence in the conditions of globalization of a new educational reality – «education without borders», in other words, the world educational space is investigated. It is noted that the processes of globalization require the educators to solve the problem of theoretical understanding of the cultural diversity of the world, against which the phenomenon of multiculturalism arises. The concept of multiculturalism is gaining in popularity in Poland and Ukraine as a problem of coexistence of the old cultural minorities and those that are just forming, connected not only with people's and ethnic belongings, but also with religion, region, attitude towards history, the status of a person with disabilities, sexual orientation, etc. It is also noted that there are two trends in the field of educational reforms: one focuses on the centralization of the education system and the adoption of effective educational decisions at the macroeconomic level and the second on the decentralization of the education system. The article outlines the goal of modern culture and education, namely the preparation of society for the new challenges of globalization, which consists not only in building a global culture, but also in deepening the identity of individuals, groups and communities by promoting the provisions of mutual dialogue, mutual understanding and cooperation.

Key words: globalization; glocalization; culture; world cultural flows; multiculturalism; education.